

СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНА СТРУКТУРА СКЛАДНИХ НОМІНАЦІЙ

Дериватологія продовжує залишатися відносно молодого лінгвістичною дисципліною. Як відомо, ще донедавна питання словотвору розглядалися в межах морфології або лексикології. У працях лінгвістів ХХ ст. словотвір розчинявся в етимології. Нині ж мовознавці вважають дериватологію самостійною лінгвістичною дисципліною. Предметом словотвору слугують лексичні одиниці за певними особливостями їхнього морфемного складу, структури і способів деривації. Окремі слова в словотворі вивчаються “не самі по собі” і “для себе”, а як одиниці мови. Через їх аналіз лінгвісти пізнають словотвірну систему мови, загальні закони її функціонування й розвитку, саму нормативність словотворення.

Серед величезного запасу словотвірних елементів кожна мова нашої системи має певну кількість таких, що за їх допомогою можна утворювати нові слова з більш-менш виразними рисами емоційності. Одним з таких засобів і виступає словоскладання. Також і в процесах словоскладання словниковий склад мови виявляє свою життєвість, конструктивну й комунікативну вагомість. Як слушно зауважує С.Л. Абакумов, “... у переважній більшості мов складання основ є дуже поширеним типом словотвору” [1, с.18]. З розвитком мови словоскладання хоч і збагачується новими граматичними прийомами, та все ж здебільшого “...утворення нових слів відбувається за тими ж моделями, за тими словотворчими типами, що вже усталились у мові” [2, с.2]. Тим-то загальні закони словотвору, отже й словоскладання, тісно пов'язані з граматичною будовою і словниковим фондом кожної окремої мови або групи мов. Зіставлення способів словотворення в індоєвропейських мовах (наприклад, слов'янських, германських і романських) переконує, зокрема, в слушності такої думки В.В. Виноградова: “...словоскладання є своєрідним комбінованим

типом словотворення, синтаксико-морфологічним” [2, с.2]. Зауважимо, що в одних мовах переважає один спосіб словотворення (морфологічний або синтаксичний), в інших – інший. У деяких мовах простежується широка гама засобів словотвору, його найрізноманітніші варіанти, їх взаємовплив, а в інших же – словотвір виразно регламентований, морфологічно прозорий, як, наприклад, в аглютинативних мовах.

В основоскладанні заявляють про себе певні визначальні тенденції, напрямки словотвірного композитного процесу.

До словоскладання за суто морфологічними ознаками належать складні слова, компоненти яких становлять самостійні основи або корені (чисті або ж оформлені суфіксами) і з’єднані за допомогою голосного -о- або -е-: *брунькоцвіт, хмаростяг, самохідка*.

До словоскладання за синтаксико-морфологічними ознаками належать такі композити, які формально засновані на морфологічному принципі; це компоненти, з’єднані голосною фонемою семантичне ж репрезентують собою синтаксичні словосполучення: *трудодень = трудовий день, Першотравень = Перше травня*. Таким чином, цей різновид композитів налічує в собі риси як морфологічного, так і синтаксичного словоскладання.

До словоскладання за синтаксичними ознаками належать композити, які й дотепер зберігають очевидний синтаксичний зв’язок між компонентами, які перебувають у певних граматичних зв’язках. Це сполучення компонентів складного слова у формі зв’язку дієслова з іменником (*горицвіт, крутивус*).

До нейтрального типу словоскладання належать композити, компоненти яких формально самостійні, бо перебувають у співположенні (юкстапозиції) і зовнішньо ніяких граматичних зв’язків не виявляють. До цієї групи належать, головним чином, складні слова, одним з компонентів яких виступає прикладка, розміщена в препозиції або ж у постпозиції до головного слова (*ветеран вчитель, мачуха-заметіль, завод-велетень*).

Словоскладання в сучасній українській літературній мові – це загалом синтаксико-морфологічний тип словотворення. Пере